

Чурута Іван

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ІНВЕСТИЦІНА ПРИВАБЛИВІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

У статті автором проаналізовано тенденції розвитку та інвестиційну привабливість сільського господарства України. У ході дослідження автором встановлено, що сільське господарство є одним із головних джерел надходження іноземної валюти в Україну, оскільки на нього припадає майже половина сукупного експорту товарів з України. Найважливішою і найбільш дохідною статтею експорту сільськогосподарської продукції України є експорт зернових культур, частка якого складає близько третини. Автором з'ясовано, що протягом останніх років сільське господарство України демонструє зростаючі тенденції, є інвестиційно привабливою галуззю економіки і успішно залучає прямі іноземні інвестиції. На основі результатів дослідження автором зроблено припущення, що за умови залучення прямих іноземних інвестицій в сільське господарство України в необхідній кількості Україну очікує значне зростання розвитку досліджуваної галузі та економіки країни, оскільки населення планети постійно зростає, а в розпорядженні України є близько чверті світових запасів чорнозему та значний незадіяний сільськогосподарський потенціал, який за умов належного використання може вивести Україну на провідні позиції у світовому сільському господарстві і значно посилити її імідж як житниці Європи і світу. Однак поки що Україна не залучає прямі іноземні інвестиції у необхідному обсязі через такі основні причини: нестабільна військово-політична і економічна ситуація в країні, що у свою чергу спричиняє девальвацію гривні; висока собівартість сільськогосподарської продукції через девальвацію гривні, низький рівень розвитку технологій, застарілу техніку, відсутність достатньої кількості кваліфікованих кадрів тощо; відсутність у інвесторів

можливості управління ризиками через недосконалість сільськогосподарського законодавства, судової і виконавчої системи, а також через наявність корупції; незавершеність земельної реформи.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційні ресурси, прямі іноземні інвестиції, інвестиційна привабливість, сільське господарство, експорт.

Чурута Иван

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ И ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ

В статье автором проанализированы тенденции развития и инвестиционной привлекательности сельского хозяйства Украины. В ходе исследования автором установлено, что сельское хозяйство является одним из главных источников поступления иностранной валюты в Украину, поскольку на него приходится почти половина совокупного экспорта товаров из Украины. Важнейшей и наиболее доходной статьёй экспорта сельскохозяйственной продукции Украины является экспорт зерновых культур, доля которого составляет около трети. Автором установлено, что в течение последних лет сельское хозяйство Украины демонстрирует растущие тенденции, является инвестиционно привлекательной отраслью экономики и успешно привлекает прямые иностранные инвестиции. На основании результатов исследования автором сделано предположение, что при условии привлечения прямых иностранных инвестиций в сельское хозяйство Украины в необходимом количестве Украину ожидает значительное возростание развития исследуемой отрасли и экономики страны, поскольку население планеты постоянно растет, а в распоряжении Украины находится более четверти мировых запасов чернозема и значительный незадействованный сельскохозяйственный потенциал, который при условии его надлежащего использования может вывести Украину на ведущие позиции в мировом сельском хозяйстве и значительно усилить ее имидж как житницы Европы и мира. Однако пока

что Украина не привлекает прямые иностранные инвестиции в необходимом объеме по следующим основным причинам: нестабильная военно-политическая и экономическая ситуация в стране, которая в свою очередь приводит к девальвации гривны; высокая себестоимость сельскохозяйственной продукции из-за девальвации гривны, низкого уровня развития технологий, устаревшей техники, отсутствия достаточного количества квалифицированных кадров и т.д.; отсутствие у инвесторов возможности управления рисками из-за несовершенства сельскохозяйственного законодательства, судебной и исполнительной системы, а также из-за наличия коррупции; незавершенность земельной реформы.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционные ресурсы, прямые иностранные инвестиции, инвестиционная привлекательность, сельское хозяйство, экспорт.

Churuta Ivan

DEVELOPMENT TRENDS AND INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE AGRICULTURE OF UKRAINE

In the article the author analyzes the development trends and investment attractiveness of the agriculture of Ukraine. During the research it was found by the author that agriculture is one of the main sources of foreign currency flows to Ukraine, since it accounts for almost a half of the total exports of goods from Ukraine. The most important and most profitable export item of agricultural products of Ukraine is the export of grain crops, whose share is about a third. The author has established that in recent years the agriculture of Ukraine shows growing trends, this is an investment attractive sector of the economy and it has been successfully attracting foreign direct investments. Based on the results of the study the author made an assumption, that in case of attracting foreign direct investment in the agriculture of Ukraine in required amount Ukraine will have a significant increase in the development of the studied industry and economy of the country, as the global world population is growing, Ukraine has about a quarter of the world black soils reserves and significant unused agricultural potential, which in case of properly usage can lead Ukraine to leading position in world agriculture and

significantly strengthen its image as the breadbasket of Europe and the world. However, Ukraine doesn't attract foreign direct investment in the required amount for the following reasons: unstable military-political and economic situation in the country, which in turn leads to devaluation of the hryvnia; high cost of agricultural products due to devaluation of the hryvnia, low level of technology development, outdated equipment, lack of sufficient number of skilled personnel etc.; lack of risk management opportunities for investors due to the imperfection of the agricultural legislation, the judicial and executive system, as well as presence of corruption; incompleteness of the land reform.

Keywords: investments, investment resources, foreign direct investments, investment attractiveness, export.

Постановка проблеми. Протягом усього періоду розвитку світової економіки проблема інвестування в економіку країни завжди посідала одне із найважливіших місць у дослідженнях науковців. Це зумовлено тим, що інвестиції відіграють одну з провідних ролей у ефективному функціонуванні та розвитку економіки кожної держави, а також у господарській діяльності підприємств. Саме інвестиції виступають найважливішим механізмом для впровадження новітніх технологій, збільшення обсягів виробництва, покращення якості і міжнародної конкурентоспроможності товарів і послуг, а також для збільшення основних і другорядних мікро- та макроекономічних показників країни.

На сучасному етапі розвитку світової економіки у зв'язку з неможливістю держави забезпечити потреби в інвестиціях лише за рахунок внутрішніх інвестиційних ресурсів перед кожною країною світу постає проблема щодо залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів. Її вирішення ускладнюється високим рівнем світової конкуренції за інвестиційні ресурси у зв'язку з їх значним дефіцитом і одночасно стає одним із найважливіших завдань для країни, оскільки за відсутності зовнішніх інвестиційних ресурсів стають неможливими створення конкурентоспроможної економіки світового рівня, забезпечення стійкого економічного функціонування і розвитку, а також реалізації економічного потенціалу.

У зв'язку з цим кожна країна світу зацікавлена у створенні для потенційних інвесторів найкращих інвестиційних умов, тому що

кожен із них зацікавлений у вкладенні власних коштів з максимальною рентабельністю, найшвидшими строками окупності і мінімальними ризиками. Тому цілком закономірно, що перед інвесторами постає питання щодо обрання галузі для інвестування, яка б максимально задовольняла їхні вимоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблематики інвестиційно привабливих галузей економіки України, включаючи сільське господарство, присвячені наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних учених як Р. Корнелюк, І. Кабачинський, А. Новак, Т. Загородній, Б. Ложкін, О. Устенко, Е. Найман, О. Охріменко, Л. Шавалюк та інші.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. З плином часу у сучасній світовій економіці і в економічному розвитку України відбуваються зміни, тому напрацювання зазначених науковців поступово втрачають свою актуальність, у зв'язку з чим постає необхідність у проведенні нових досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз тенденцій розвитку та інвестиційної привабливості сільського господарства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку автора, однією із найбільш інвестиційно привабливих галузей економіки України є сільське господарство. Розглянемо більш детально причини зазначення саме цієї галузі, особливості і перспективи її розвитку, а також переваги, недоліки та тенденції інвестування в цю галузь. Сільське господарство є головною галуззю економіки України і одним із небагатьох секторів, які активно розвиваються. Незважаючи на проблеми в країні, аграрії успішно залучають іноземні інвестиції і залишаються одними із головних джерел надходження іноземної валюти в Україну.

Усього за 2017 рік сума українського експорту сільськогосподарської продукції склала 17,9 млрд дол. США, що становить 45% від загального експорту товарів. З них 6,5 млрд дол. США або 36% припадає на експорт зернових культур. Загалом експорт сільськогосподарської продукції демонструє зростаючі тенденції у порівнянні з минулим роком. Так, за 2016 рік сума українського експорту сільськогосподарської продукції

склала 15,5 млрд дол. США, що становить 46% від загального експорту товарів. З них 6,1 млрд дол. США або 39% припадає на експорт зернових культур. Тобто у 2017 році у порівнянні з 2016 роком виручка від експорту сільськогосподарської продукції збільшилась на 2,4 млрд дол. США або на 15%, при цьому виручка від експорту зерна збільшилась на 0,4 млрд дол. США або 7% [1].

Отже, експорт зерна є найбільш дохідною і найважливішою статтею експорту сільськогосподарської продукції України. Проаналізуємо наявний стан і перспективи розвитку виробництва зерна в Україні і його експорту, а також переваги і недоліки інвестування в сільське господарство України.

Згідно з прогнозами експертів, у 2025 році світове споживання зерна становитиме 2,8 млрд т, тобто у 2025 році в світі повинні вирощувати на 17% або на 0,4 млрд т зернових більше, ніж зараз (2,4 млрд т). Не в останню чергу такі прогнози пов'язані з Україною [2], оскільки вона відіграє важливу роль у системі світового сільського господарства, оскільки є одним із провідних світових виробників та експортерів зерна і має значний незадіяний потенціал.

Урожай зерна в Україні у 2017/2018 маркетинговому році склав 61,3 млн т, що на 4,7 млн т або на 7,3% менше за попередній маркетинговий рік – 66 млн т, однак саме тоді урожай зерна сягнув свого історичного максимуму [3].

У 2017/2018 маркетинговому році (липень 2017 – червень 2018) обсяг експорту зерна з України склав 39,4 млн т на 6,4 млрд дол. США. З них кукурудзи – 17,8 млн т на 2,9 млрд дол. США, пшениці – 17,2 млн т на 2,8 млрд дол. США та ячменю – 4,3 млн т на 0,6 млрд дол. США [4]. Для порівняння: у 2016/2017 маркетинговому році, протягом якого було зафіксовано історичний рекорд, з України було експортовано 43,8 млн т зерна, в тому числі 20,7 млн т кукурудзи, 17,5 млн т пшениці, 5,3 млн т ячменю. Таким чином, обсяг експорту зернових культур з України в 2017/2018 маркетинговому році на 10% нижче за аналогічний показник за минулий рік, однак в цілому протягом останніх років Україна нарощує власний виробничий та експортний потенціал зернових культур [5].

Найбільшими покупцями українського зерна у 2017/2018 маркетинговому році стали Єгипет – на 724 млн дол. США (11,4% від загального обсягу), Китай – 594 млн дол. США (9,3%), Іспанія – 459 млн дол. США (7,2%), Індонезія – 375 млн дол. США (5,9 %) і Нідерланди – 348 млн дол. США (5,5%). Розглянемо провідних імпортерів українського зерна у розрізі культур. Найбільше української кукурудзи імпортували такі країни як Китай – 16,4% від загального обсягу імпорту кукурудзи, Єгипет – 13,6% та Нідерланди – 12,2%. Найбільше української пшениці імпортували такі країни як Індонезія – 13,3% від загального обсягу імпорту пшениці, Єгипет – 11,8% та Бангладеш – 8,7%. Найбільше українського ячменю імпортували такі країни як Саудівська Аравія – 41,2%, Китай – 19,3% та Лівія – 6,6%. Транспортування 99% зернових здійснювалося морським транспортом. Найбільше відвантажили порти Чорноморська (22%), Одеси (19%), Південного (19%) і Миколаєва (18%) [6].

Провідними експортерами українського зерна у 2017/2018 маркетинговому році є компанії «Кернел» і «НІБУЛОН», на їх частку припадає відповідно 10% і 9,8% від загального експорту основних зернових культур – пшениці, ячменю і кукурудзи. У попередньому маркетинговому році ці компанії також ділили перше-друге місце, однак невелика перевага була на боці компанії «НІБУЛОН» Третє місце за обсягом експорту зерна у 2017/2018 маркетинговому році посіла китайська державна корпорація COFCO (9,2%). Також вагомий внесок у експорт українського зерна у досліджуваному маркетинговому році здійснили такі компанії як ADM – 6,4%, Bunge – 6,3%, ДПЗКУ – 5%, Glencore – 4,8%, Cargill – 4,5% [7].

Згідно з прогнозами Міністерства сільського господарства США (USDA), урожай зерна в Україні в 2018/2019 маркетинговому році складе 65,6 млн т, прогноз експорту зерна – 45,7 млн т. Зокрема, урожай кукурудзи складе 31 млн т, а експорт – 24,5 млн т. Прогнози врожаю і експорту по пшениці складають 25,5 млн т і 16,5 млн т відповідно [8].

За прогнозами українських експертів урожай зернових в 2018/2019 маркетинговому році складе 61,9 млн т, з яких 43,3 млн т буде експортовано [9]. Щодо перспектив на найближчі декілька років, то за прогнозами Української зернової асоціації

до 2020 року збір зернових культур в Україні може досягнути 100 млн т, при цьому експортуватися буде приблизно 70 млн т [10].

Але щоб досягти цих результатів лише родючих земель недостатньо. Необхідне перш за все підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Так, наприклад, урожайність зернових культур в Україні складає приблизно 42 ц/га. Це трохи більше, ніж середній показник у світі (35,5 ц/га), але набагато менше, ніж, наприклад, у США та Нідерландах, в яких даний показник складає 72,4 ц/га та 85,8 ц/га відповідно [11]. При цьому вказані вище країни не можуть похвалитися настільки значним земельним потенціалом, який є в розпорядженні України. Їх перевага у врожайності пояснюється насамперед впровадженням новітніх технологій та інновацій.

Підтвердженням вищесказаного і водночас дуже показовим, на думку автора, для України є приклад Ізраїлю. Ізраїль - один зі світових лідерів у виробництві ягід, цитрусових та деяких інших видів сільськогосподарської продукції при дуже низькому рівні родючих земель і значному дефіциті водних ресурсів. І це все за рахунок інновацій, впровадження інтенсивних технологій. Складно уявити, який ефект за таких умов міг бути в Україні, яка не використовує навіть 50% свого потенціалу [12].

Отже, для підвищення продуктивності агросектору потрібно впроваджувати новітні технології, інновації, оновлювати техніку, а це неможливо без залучення великих інвестицій. На думку автора, існує декілька причин, що приваблюють і в подальшому будуть приваблювати інвестиції в сільське господарство:

1. Вигідне геополітичне і географічне положення. Україна розташована у центрально-східній Європі на перетині торгових шляхів між Європою і Азією, а також має вихід до Світового океану. Її географічне положення зумовлює головні риси її природних умов, які відіграють для її сільського господарства ключову роль.

2. З давніх-давен за Україною закріпився статус аграрної держави, який наразі підкріплюється її провідними позиціями в світовому експорті зерна і соняшникової олії. Так Україна займає 1-ше місце в світі з експорту соняшникової олії та 2-ге

місце в світі з експорту зернових культур [14]. З урахуванням даних показників та через значний експортний потенціал Україні відводять роль житниці Європи і світу.

3. Наявність значної кількості чорноземів – ґрунтів з високою родючістю. Україна займає 1-ше місце в Європі і світі за наявністю чорноземів, тут розташовано 27% світового чорнозему і 70% європейського. Таким чином чорноземи займають 44% території України та 6% території світу [15]. Переважна більшість українських чорноземів не потребують зрошення, навіть без мінеральних добрив можна отримати кращі врожаї, ніж у багатьох країнах світу з біднішими ґрунтами.

4. Значний сільськогосподарський потенціал. Україна потенційно може прогодувати 600 млн. людей. У зв'язку зі зростанням кількості населення світу зростає попит на сільськогосподарську продукцію. Жодна країна світу не може потенційно забезпечити настільки великий приріст у виробництві сільськогосподарської продукції, як це може Україна [16].

5. Дешева робоча сила. Україна є одним зі світових аутсайдерів за рівнем мінімальної заробітної плати, схожі тенденції простежуються за показником середньої заробітної плати.

За підрахунками спеціалістів сьогодні в український агросектор потрібно інвестувати не менше 70 млрд дол. США. При цьому, для порівняння, в світі щорічно в сільське господарство вкладають близько 150 млрд. дол. США. А окремі країни, наприклад, Бразилія, в середньому за рік отримують до 10 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій.

За підсумками 2017 року інвестиції в сільське, лісове та рибне господарства склали 57,8 млрд грн, що на 30,7% більше, ніж у 2016 році (44,2 млрд грн). Загалом частка інвестицій у сільське господарство складала 14% від їх загального обсягу. Основним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно в межах 70% загального обсягу [17]. У 2018 році експерти розраховують, що у сільське господарство вдасться залучити мінімум 60 млрд грн інвестицій. Однак наскільки такі плани можуть бути реалізовані, зараз ніхто не

береться сказати через наступні, на думку автора, основні причини:

1. Нестабільна військово-політична і економічна ситуація в країні, що у свою чергу спричиняє девальвацію гривні.

2. Висока собівартість сільськогосподарської продукції через девальвацію гривні, низький рівень розвитку технологій, застарілу техніку, відсутність достатньої кількості кваліфікованих кадрів і т.д.

3. Відсутність у інвесторів можливості управління ризиками через недосконалість сільськогосподарського законодавства, судової і виконавчої системи, а також через наявність корупції.

4. Незавершеність земельної реформи. Відсутня публічна інформація про реєстрацію прав на землю. Немає законів, які створили б зрозумілі й прозорі умови для торгівлі землею [18].

І все ж, незважаючи на ці та інші проблеми, сільське господарство в Україні залишається перспективною галуззю економіки, і уряд України зі своєї сторони робить кроки для подальшого залучення інвестицій. Приймаються нові законодавчі акти, вносяться зміни в діючі, скасовуються зайві дозволи і ліцензії, змінюються особливості оподаткування сільськогосподарських підприємств тощо.

Висновки. Сільське господарство є однією із найважливіших галузей економіки України, оскільки на нього припадає майже половина сукупного експорту товарів з України. Протягом останніх років сільське господарство України розвивається, успішно залучає прямі іноземні інвестиції і залишається одним із головних джерел надходження іноземної валюти в Україну. За умови залучення прямих іноземних інвестицій у сільське господарство України в необхідній кількості Україну очікує значне зростання розвитку досліджуваної галузі та економіки країни, оскільки населення планети постійно зростає, а в розпорядженні України є близько чверті світових запасів чорнозему та значний незадіяний сільськогосподарський потенціал, який за умов належного використання може вивести Україну на провідні позиції у світовому сільському господарстві і значно посилити її імідж як житниці Європи і світу.

Перспективи подальших досліджень. Залучення прямих іноземних інвестицій у сільське господарство є одним із найважливіших кроків до збалансованого і ефективного функціонування та розвитку економіки України. Тому проблема розвитку та інвестиційної привабливості сільського господарства України завжди буде залишатися актуальною і потребувати нових досліджень у зв'язку з постійними змінами економічної ситуації.

Література

1. Основні показники зовнішньої торгівлі України [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini
2. Публикуемая сводка предложения зерновых и спроса на зерновые [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/ru/>
3. В прошлом году урожай зерновых сократился на 7,3% [Електронний ресурс] / – Режим доступу: https://zn.ua/ECONOMICS/ukraina-v-2017-2018-mg-sokratila-eksport-zernovyh-na-10-288100_.html
4. За год Украина заработала на зерне 6,4 млрд долларов [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <https://www.segodnya.ua/economics/enews/za-god-ukraina-zarabotala-na-zerne-64-mlrd-dollarov--1156225.html>
5. В 2017-2018 МГ экспорт зерна сократился на 10% [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <https://ports.com.ua/news/v-2017-2018-mg-eksport-zernovykh-sokratilsya-na-10>
6. Экспорт зерновых в 2017/2018 МГ составил 39,4 млн т [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <https://latifundist.com/novosti/40882-eksport-zernovyh-v-201718-mg-sostavil-394-mln-t>
7. Топ-10 экспортеров зерна из Украины [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://agroportal.ua/news/ukraina/top10-eksporterov-zerna-iz-ukrainy/>

8. Минсельхоз США повысил прогноз урожая зерна в Украине [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://finance.bigmir.net/news/94851-Minselhoz-SShA-povisil-prognoz-urojaya-zerna-v-Ukraine>

9. В 2018-2019 МГ Украина экспортирует 43 млн т зерна [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ports.com.ua/news/v-2018-2019-mg-ukraina-eksportiruet-43-mln-tonn-zerna-ua>

10. К 2020 г Украина сможет собирать 100 млн т зерновых в год [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://propozitsiya.com/k-2020-g-ukraina-smozhet-sobirat-100-mln-tonn-zernovyh-v-god>

11. Шаповал Е. Украинский АПК будет инвестировать себя сам [Электронный ресурс] / Е. Шаповал // – Режим доступа: <http://hubs.ua/economy/ukrainskij-apk-budet-investirovat-sebya-sam-chast-ii-63314.html>

12. Корнилюк Р. Спасти будущее: первый рейтинг инновационных компаний Украины [Электронный ресурс] / Р. Корнилюк, П. Харламов, Е. Шишацкий // журнал Forbes №5, май 2016 – Режим доступа: <http://forbes.net.ua/magazine/forbes/1416757-spasti-budushchee-pervyj-rejting-innovacionnyh-kompanij-ukrainy>

13. Украина – первая в мире по экспорту подсолнечного масла [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://www.unn.com.ua/ru/news/1476782-ukrayina-persha-u-sviti-za-eksportom-sonyashnikovoyi-oliyi-minagropolitiki>

14. Экспорт українських зернових набирає обертів [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://www.polradio.pl/5/119/Artykul/334148>

15. 22 факти про Україну: багата чорноземами нація [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://ogo.ua/articles/view/2013-08-17/42164.html>

16. Україна може прогодувати 600 млн. осіб [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://vkurse.ua/ua/business/mozhet-prokormit-600-mln-chelovek.html>

17. Капітальні інвестиції у сільське господарство у 2017 році склали 57,8 млрд грн [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://www.minagro.gov.ua/node/25504>

18. Козаченко Л. 70 відсотків європейських чорноземів знаходяться в Україні [Електронний ресурс] / Л. Козаченко // – Режим доступу: http://gazeta.ua/ru/articles/events-journal/_70-vidsotkiv-yevropejskih-chornozemiv-znahodyatsya-v-ukrayini/359221?mobile=true

1. Osnovni pokaznyky zovnishnoi torhivli Ukrainy [Elektronnyi resurs] / – Rezhyim dostupu: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini

2. Publykuemaia svodka predlozhenyia zernovykh i sprosa na zernovye [Elektronnyi resurs] / – Rezhyim dostupu: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/ru/>

3. V proshlom hodu urozhai zernovykh sokratylsia na 7,3% [Elektronnyi resurs] / – Rezhyim dostupu: https://zn.ua/ECONOMICS/ukraina-v-2017-2018-mg-sokratila-eksport-zernovykh-na-10-288100_.html

4. Za god Ukrainy zarabotala na zerni 6,4 mlrd dollarov [Elektronnyi resurs] / – Rezhyim dostupu: <https://www.segodnya.ua/economics/enews/za-god-ukraina-zarabotala-na-zerne-64-mlrd-dollarov--1156225.html>

5. V 2017-2018 MG eksport zerna sokratylsia na 10% [Elektronnyi resurs] / – Rezhyim dostupu: <https://ports.com.ua/news/v-2017-2018-mg-eksport-zernovykh-sokratilsya-na-10>

6. Eksport zernovykh v 2017/2018 MH sostavil 39,4 mln t [Elektronnyi resurs] / – Rezhyim dostupu: <https://latifundist.com/novosti/40882-eksport-zernovykh-v-201718-mg-sostavil-394-mln-t>

7. Top-10 eksporterov zerna iz Ukrainy [Elektronnyi resurs] / – Rezhyim dostupu: <http://agroportal.ua/news/ukraina/top10-eksporterov-zerna-iz-ukrainy/>

8. Mynselkhoz SShA povysil prohnaz urozhaia zerna v Ukraine [Elektronnyi resurs] / – Rezhyim dostupu: <http://finance.bigmir.net/news/94851-Minselhoz-SShA-povysil-prognoz-yrojaya-zerna-v-Ykraine>

9. V 2018-2019 MG Ukraina eksportyruet 43 mln t zerna [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://ports.com.ua/news/v-2018-2019-mg-ukraina-eksportiruet-43-mln-tonn-zerna-uza>

10. K 2020 g Ukraina smozhet sobirat 100 mln t zernovykh v god [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://propozitsiya.com/k-2020-g-ukraina-smozhet-sobirat-100-mln-tonn-zernovykh-v-god>

11. Shapoval E. Ukraynskyi APK budet investyrovat sebia sam [Elektronnyi resurs] / E. Shapoval // – Rezhym dostupu: <http://hubs.ua/economy/ukrainskij-apk-budet-investirovat-sebya-sam-chast-ii-63314.html>

12. Kornyliuk R. Spasty budushchee: pervyi reitynh innovatsyonnykh kompaniy Ukrainy [Elektronnyi resurs] / R. Kornyliuk, P. Kharlamov, E. Shyshatskyi // zhurnal Forbes №5, mai 2016 – Rezhym dostupu: <http://forbes.net.ua/magazine/forbes/1416757-spasti-budushchee-pervyj-rejting-innovatsionnykh-kompanij-ukrainy>

13. Ukraina – pervaia v mire po eksportu podsolnechnogo masla [Elektronnyi resurs] / – Rezhym dostupu: <http://www.unn.com.ua/ru/news/1476782-ukrayina-persha-u-sviti-za-eksportom-sonyashnikovoyi-oliyi-minagropolitiki>

14. Eksport ukrainskykh zernovykh nabyraie obertiv [Elektronnyi resurs] / – Rezhym dostupu: <http://www.polradio.pl/5/119/Artykul/334148>

15. 22 fakty pro Ukrainu: bahata chornozemamy natsiia [Elektronnyi resurs] / – Rezhym dostupu: <http://ogo.ua/articles/view/2013-08-17/42164.html>

16. Ukraina mozhe prohoduvaty 600 mln. osib [Elektronnyi resurs] / – Rezhym dostupu: <http://vkurse.ua/ua/business/mozhet-prokormit-600-mln-chelovek.html>

17. Kapitalni investytsii u silske hospodarstvo u 2017 rotsi sklaly 57,8 mlrd hrn [Elektronnyi resurs] / – Rezhym dostupu: <http://www.minagro.gov.ua/node/25504>

18. Kozachenko L. 70 vidstokiv yevropeiskykh chornozemiv znakhodiatsia v Ukraini [Elektronnyi resurs] / L. Kozachenko // – Rezhym dostupu: http://gazeta.ua/ru/articles/events-journal/_70-vidstokiv-yevropejskih-chornozemiv-znahodyatsya-v-ukrayini/359221?mobile=true

28.06.2018